

سوسور

راهنمایی برای سرگشتگان

نوشته پل بویساک

www.ketab.ir

ترجمه محمد امین شاکری

سوسور: راهنمایی برای سرگشتگان

SAUSSURE: A Guide for the Perplexed

پل بویساک Paul Bouissac

چاپ اول: ۱۳۹۵ ه. ش. - تهران

لیتوگرافی: تره آبی

چاپ و صحافی: سروش

تعداد: ۱۰۰

شابک: ISBN 978 - 600 - 96434 - 0 - 0 ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۶۴۳۴ - ۰ - ۰

حق هر گونه چاپ و انتشار و تشریح و تفسیر اثر یک فکر است.

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

شابک:

وضعیت فهرست نویسی:

یادداشت:

یادداشت:

یادداشت:

یادداشت:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

شناسه افزوده:

رده بندی کنگره:

رده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی:

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

بویساک، پل Bouissac Paul

سوسور: راهنمایی برای سرگشتگان / نوشته پل بویساک، ترجمه محمدامین شاکری

تهران: نشر یک فکر، ۱۳۹۵

۳۱۰ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴، س. م.

978-600-96434-0-0

فیبا

عنوان اصلی: *Saussure: a guide for the perplexed*

واژه نامه.

نمایه.

کتابنامه.

سوسور، فردینان دو، ۱۸۵۷-۱۹۱۳ م. - نقد و تفسیر

نشانه شناسی

ساختارگرایی (تحلیل ادبی)

زبان شناسی

شاکری، محمدامین، ۱۳۶۷-، مترجم

۱۳۹۵ ب ۹ س / P ۸۵

۴۱۰/۹۲

۴۲۲۲۸۵۹

فهرست

- ۷ مقدمه مترجم
- ۱۹ پیشگفتا
- ۲۹ ۱. آخرین نلسات سوسور: آغازی بر زبان‌شناسی عمومی
- ۷۸ ۲. نخستین سار (های) زندگی سوسور: دوره جوانی درخشان و پربار
- ۸۹ ۳. سوسور در لایپزیگ، برلین و پاریس: پیش به سوی شهرت و بلوغ فکری
- ۱۱۰ ۴. بازگشت به خانه: زبان‌شناس حومه ختار شهر ژنو
۵. زبان‌شناسی به مثابه یک علم: تیزگذری سوسور بین لانگ
- ۱۴۳ (زبان به مثابه یک نظام) و پارول (زبان به کار می‌رود)
- ۱۷۷ ۶. نشانه، دلالت، نشانه‌شناسی
- ۲۰۳ ۷. هم‌زمانی و درزمانی
۸. دوره زبان‌شناسی عمومی (۱۹۱۶): کتابی که پسر از سرگ نویسنده
- ۲۲۱ تدوین شد
- ۲۴۰ ۹. میراث دوگانه سوسور و پیامدهای آن
- ۲۶۶ پیوست ۱: فهرست نوشته‌های موجود از سوسور
- ۲۷۰ پیوست ۲: نقل قول‌هایی از سوسور
- ۲۷۷ واژه‌نامه انگلیسی - فارسی
- ۲۸۵ واژه‌نامه فارسی - انگلیسی
- ۲۹۳ فهرست اعلام و اصطلاحات
- ۳۰۷ منابع و مآخذ

مقدمه مترجم

من عمیقاً باور دارم، هر آن کس که گام در این مسیر می‌نهد تا در اسرار زبان رخنه کند، باید این حقیقت را به یاد بسپرد که تمامی تمثیل‌های زمین و آسمان‌ها را در یک لحظه و به یکباره رها خواهند کرد. فردینان دو سوسور، دست‌نشته ما.

«فیلسوفان و روان‌شناسان زبان» همیشه در خیال‌پردازی‌های خود نظام زبان را صورتی «ثابت» و همچنین «قراردادی» در نظر می‌گیرند. آنها با این کار، ابژه [موضوع عینی] اندیشه خود را در سطح برشی سطحی و با اصطلاح افقی از زبان تقلیل می‌دهند. آنها پدیده‌های اجتماعی - تاریخی را، که گردباد نشانه‌ها را بر محور عمودی زمان به پایین می‌کشند، نادیده می‌گیرند. پدیده زبان در ذات خود و در معنای حقیقی خود نه «ثابت» است و نه «قراردادی»، چرا که محصول رویدادهای اجتماعی برجسته‌ای است که اراده هیچ دخلی در آن ندارد. فردینان دو سوسور، دست‌نشته ما.

این گفته‌های سوسور، شاید برای اغلب کسانی که او را با واسطه کتاب دوره زبان‌شناسی عمومی درک کرده‌اند، کمی دور از انتظار به‌نمایند: مگر سوسور نبود که از یک سو با قائل شدن به مفهوم صلب و ایستای «لنگ» و کنار گذاشتن هر آنچه «پارول» می‌خواند، و از سوی دیگر با تأکید بر مطالعه «هم‌زمانی» زبان و صرف نظر از هر آنچه بر محور «در زمانی» می‌گذشت، تقلیلی ساده و کارآمد در اختیار عالمان زبان گذاشت؟ مگر هم او نبود که

به تصویری قطعی و روشن از زبان و علم زبان رسید، تا جایی که توانست چنین حجت را تمام کند که: «تنها ابژه حقیقی زبان‌شناسی، همانا زبان است که در خودش و به‌خاطر خودش مورد بررسی قرار می‌گیرد؟ پس داستان این هولناکی و رازآلودگی چیست؟ پس مخالفت شدیدش با «ثابت» انگاشتن زبان از کجا نشأت می‌گیرد؟ لحن این گفته‌ها آنی نیست که در دوره از سوسور دیده بودیم. شاید به کمی بازاندیشی نیاز داشته باشیم...

*

رود هر سوسور را از یکدیگر بازمی‌شناسد: سوسور مؤلف بالقوه کتاب دوره، سوسور استاد دانشگاه و مدرس سه دوره «زبان‌شناسی عمومی»، و سوسور در متون. سوسور نخست، با دو سوسور دیگر تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای دارد، و همین سوسور است که همواره در مرکز توجه دانشمندان زبان بوده و توانسته است جابانات گسترده‌ای را به‌نفع و علیه خود برانگیزد. این واقعیت را نمی‌توان نادیده گرفت که کتاب دوره در زمره تأثیرگذارترین آثار فکری قرن بیستم جای دارد با این حال این کتاب، به قول بویساک، «جعلی امانتدارانه» بیش نیست. سوسورگان دوره، نه سوسور، بلکه ویراستاران آن، یعنی بلی و سشویه هستند. بویساک، در فصل هشتم کتاب حاضر شرحی مفید از چند و چون این مسأله به دست داده است، اما ذکر این نکته را در اینجا لازم می‌دانم که همین کتاب بر سه‌گانه‌ی، در طول این صد سال، گاهی از سوسور مترسکی ساخته که براحتی مورد هجوم پارادایم‌های گوناگون قرار گرفته است و از سوی دیگر گاهی مریدانی برای او دست و پا کرده که قطعیت (و یا پیش‌پاافتاده‌بودن) ایده‌های او را پذیرفته و اکنون دیگر راه خود را پیش گرفته‌اند.

در مقابل، سوسور دوم بسیار متزلزل‌تر و پویاتر است: او در جلسات

دوره، ایده‌هایش را در قالب‌های مختلفی می‌ریزد، آنها را با چیدمانی متفاوت از چیدمان کتاب دوره طرح می‌کند، بارها در آرای خود شک می‌کند و به تناقض‌های موجود در آنها معترف می‌شود. این همان سوسوری است که در بخش نخست کتاب حاضر با او مواجه می‌شویم. بویساک در عملی خلاقانه خواننده را بر روی نیمکت کلاس «دوره سوم زبان‌شناسی عموم» می‌نشانند و در بستری نمایشی تصویری نو از سوسور استاد ارائه می‌دهد. او با بازسازی جلسات مهم‌تر این دوره، پرسش‌ها و آرای اساسی سوسور را نه به شکل سخنرانی که در کتاب دوره دیده می‌شود، بلکه عمیق‌تر و البته متزلزل‌تر بر لبان چشم ما حاضر می‌کند. خواهیم دید که این سوسور دوم، اندیشمندی است در پیر، مردد، جسور، پرسشگر، خسته و مستأصل. و سوسور سوم علاوه بر اینها، بسیار پیچیده‌تر است: سبک نوشتاری او غالباً بسیار فصیح و شیواست، «تونس پر است از نانوشته‌ها و خط-خوردگی‌ها، گاهی احکام قطعی صادر می‌کند و باز آنها را از درون متزلزل می‌گرداند. موضع او در قبال مسأله زمان و کاربردهای بالفعل زبان به گونه‌ای است که دیگر بسیاری از انتقادهای بر سوسور نه‌تنها منتفی می‌گرداند. او در بخش قابل توجهی از نوشته‌هایش به موضوعاتی غریبی چون اسطوره-شناسی و شعرشناسی می‌پردازد و می‌خواهد در تلاش‌های پارادوکسیکال مسأله زبان را حل و فصل کند، اما هیچ‌گاه به هیچ نتیجه شخصی نمی‌رسد. اینها همه برآمده از روحیه حقیقت‌جویانه او هستند. همین وسواس سوسور در تعهدش به حقیقت است که باعث می‌شود هر یک از سه دوره برایش رضایت‌بخش نباشد و در نهایت نیز هیچ‌گاه حاضر به انتشار ایده‌هایش نشود.

همین دو سوسور — مخصوصاً سوسور سوم — هستند که در تمام این سال‌ها غالباً نادیده گرفته شده‌اند. اما تلاش‌هایی که بخصوص در این

سال‌های اخیر برای کشف، تدوین، انتشار و ترجمهٔ آموزه‌ها، دست‌نوشته‌ها و زندگی‌نامهٔ سوسور صورت گرفته‌است، این فرصت را در اختیار زبان‌شناسان و فیلسوفان زبان می‌گذارد که اندیشه‌های این مهرهٔ کلیدی مطالعات زبانی را از زوایای جدیدی مورد بازاندیشی قرار دهند. بویساک این فرصت را به‌خوبی به‌کار گرفته و با توسل به این تلاش‌ها می‌خواهد - هر چند به‌شکلی محدود - تصویری نو از سوسور - آن‌طور که بوده، ترسیم کند. او در این کتاب زبانی‌ناپایه گرفته‌شدهٔ اندیشه‌های سوسور را بر ما می‌نماید و با پیش‌کشیدن مسائل او بدان‌سان که در آموزه‌ها و دست‌نوشته‌هایش دیده می‌شود، احضار، بازاندیشی و همراهی سوسور را به تمام کسانی که همچون خود سوسور می‌خواهند با «هیولای زبان» دست و پنجه نرم کنند، پیشنهاد می‌دهد.

*

پل بویساک (۱۹۳۴-)، اسناد بازاندیشی دانشگاه ویکتوریای تورنتو، بانی و مدیر سایت سمیوتیکان (www.semioticson.com) و نشانه‌شناس سرشناس فرانسوی است. او تألیف‌های بسیاری در زمینه‌های نشانه‌شناسی و زبان‌شناسی انجام داده‌است. کتاب حاضر، آخرین اثر ناچاپی اوست که، چه در فضای آکادمیک و چه بیرون از آن، با اقبال نسبتاً بالایی مواجه شده‌است. او به‌شیوه‌ای جذاب آنچه را که امروز برای شناخت اندیشه‌های سوسور لازم است، به‌طور خلاصه در این کتاب آورده‌است. بویساک طیف گسترده‌ای از مخاطبان را مد نظر دارد: از آنان که تازه می‌خواهند با سوسور آشنا شوند، تا پژوهشگران و متخصصانی که سوسور دغدغه‌شان است و بازاندیشی آرای او را امری لازم می‌دانند. او این کتاب مختصر را در نه بخش و دو پیوست تدوین کرده‌است که در این مجال به‌طور گذرا مسائل

مطرح شده در آنها را از پیش چشم می‌گذرانیم:

بویساک پس از مواجه کردن خواننده با سوسور دوم در بخش نخست، سه بخش بعدی - بخش‌های دو، سه و چهار - را به‌زندگی او اختصاص می‌دهد. او در این بخش‌ها به‌یاری اسناد جدید کشف‌شده و زندگی‌نامه سال ۲۰۰۸ مهیا کیهانو، روایتی مفید و روشنگر از زندگی فکری سوسور را اختیار می‌گذارد. ما در این بخش‌ها این فرصت را خواهیم داشت تا با سوسور در پرتو تاریخ زندگی‌اش آشنا شویم و او را در بافت زیست انسانی و اجتماعی‌اش بازشناسیم. این فرصتی تازه است، چرا که ما به‌غیر از پی‌نوشت‌های مائیم بر کتاب دوره (که در ترجمه دکتر خلخالی از این کتاب به‌فارسی برگردانده شده‌است)، دسترسی دیگری به‌زندگی او نداشته‌ایم. در اواخر بخش چهارم، در خلال توضیحاتی گذرا از درگیری‌های سوسور با کرانه‌های گیج و مبهم زبان با تصاویری بدیع و غریب مواجه می‌شویم که حتی اگر کمترین آشنایی با زبان او داشته‌باشیم، ما را به حیرت می‌اندازند.

پس از مرور زندگی‌نامه، سه بخش بعدی - بخش‌های پنج، شش و هفت - تبیین بویساک را از مهم‌ترین آرای سوسور شایسته‌ی شوند. اهمیت کار او در این است که به‌جای آنکه همچون بسیاری از زبان‌شناسان و منتقدان دیگر، تبیین خود را بر کتاب دوره بنا کند، تنها بر جزوه‌ی انسجیان سه دوره‌ی زبان‌شناسی عمومی و دست‌نوشته‌های خود سوسور تکیه می‌کند. در جای‌جای این بخش‌ها با گزاره‌ها و ایده‌هایی مواجه می‌شویم که یک‌هرگز آنها را نشنیده‌ایم و یا با صورت‌بندی متفاوتی درکشان کرده‌ایم. البته می‌توان این خرده را به تبیین بویساک گرفت: گرچه در اینجا، کتاب بسته دوره ملاک قرار نگرفته و تنها اسناد دست اول مورد استنادند، باز هم گاهی، بر خلاف آنچه در بخش نخست می‌بینیم و مغایر با داعیه‌های خود

بویساک، شاهد نوعی قطعیت و تحکم در چند ایده‌آسی هستیم. برای نمونه او هنگام بحث از پارول و رابطه‌ی دوسویه‌ی تعیین‌بخشی/پذیری آن با لانگ، تلاش تبیینی تازه‌ای نمی‌کند و آنچه سر آخر به‌دست می‌دهد چندان با تبیین‌های دوره تفاوت ندارد. این پرسش سوسور دوم مبنی بر اینکه «... پس آیا این ادعا که لانگ بخش ذاتی و اصیل زبان است، با عقل جور در می‌آید؟...» به‌طور شتاب‌زده‌ای حل — و یا حتی منحل — می‌شود. البته باید به نکته‌ی دیگر مد نظر داشته‌باشیم که این تبیین، تلاشی مقدماتی برای بازاندیشی ایده‌های سوسور است که قرار است راه را برای همراهی با آنها هموار سازد و امکان مذاقه‌ی بیشتر را به‌ما پیشنهاد دهد.

بویساک در بخش دوم هم راه را به‌بررسی چگونگی شکل‌گیری کتاب دوره‌ی زبان‌شناسی عمومی اخذ می‌کند. این بخش مخصوصاً برای کسانی که سوسور را از طریق کتاب ده ساله‌ی شاخته‌اند، جالب توجه خواهد بود. گرچه بویساک بتفصیل به‌ایرادهای موجود در دوره نمی‌پردازد، با این حال با بررسی سیر شکل‌گیری کتاب و نیروی تعیین‌بخش در برساخته‌شدن آن، این مطلب را بر ما آشکار می‌کند که تک‌سورف بر این کتاب و خوانش غیرمحتاطانه‌ی آن نمی‌تواند ما را به‌درکی قابل‌توجه از دوره‌ی سوسور و اندیشه‌های سوسور برساند.

بخش آخر کتاب، میراث فکری سوسور را مورد بررسی قرار می‌دهد. بویساک در این بخش علاوه بر معرفی مهم‌ترین تأثیرات آرای سوسور بر فضای فکری یکصد سال اخیر، با بررسی انتقادی مواضع گوناگون در برابر این آرا، به‌طور اجمالی کاستی‌ها و خطاهای هر یک از آنها را برای خواننده آشکار می‌سازد. بویساک بر این باور است که اغلب خوانش‌ها، تعمیم‌ها و مخالفت‌ها، بخصوص در برداشت‌های فلسفی، ناروا و به‌دور از انصاف هستند. او در کنار عوامل دیگر، عامل اصلی و مشترک تمام این کژفهمی‌ها

را معیار قرار گرفتن کتاب بر ساختی دوره می‌داند. لحن قاطعانه و ساده‌سازی شدهٔ سشویه و بلی، با پنهان ساختن تردیدها، ابهامات و پرسش‌های اساسی سوسور، چهره‌ای مطمئن و در عین حال بسیار شکننده از او ترسیم کرده‌است. بویساک اعتقاد دارد با اینکه تأثیرات مثبت و پیش‌برندهٔ آرای سوسور قابل توجه است، اما کنکاش در پرسش‌های این پرسشگر هوشمند و تیزبین، و تلاش برای همراهی با او، در نازل‌ترین سطوح الحاق افتاده‌است. گرچه رویکرد بویساک در این بخش حاکی از دلسوزی و حق‌ت‌خواهی اوست، اما در برخورد با برخی اندیشمندان، بخصوص با ختین بارت، کان و دریدا، کمی دور از انصاف عمل می‌کند. با اینکه نقدهای او بر خوانش این اندیشمندان از آرای سوسور تا حدی وارد است، اما نادیده گرفتن تلاش‌های این مهره‌های کلیدی علوم انسانی و اهمیت کار آنها چندان خوشایند نیست. درست است که اگر سوسور وسواس کمتری به خرج می‌داد و ایده‌هایش را دست خود تدوین می‌نمود، به احتمال قریب به یقین مطالعات زبانی نیز متفاوت‌تر می‌پیمودند و بسیاری از انتقادات دیگر محلی از اعراب نمی‌داشتند، اما این مطلب سبب نمی‌شود که امثال باختین را به خاطر بی‌خبری از دست‌نوشته‌های سوسور و تکرار و بسط ایده‌هایی منتشر نشده بازخواست نمود؛ یا آنکه لکن را نه با شعار بازگشت به فروید از ایده‌های زبانی کتاب دوره بهره‌جسته و خوانسته‌است، با تکیه بر ارتباط روان و زبان، علاوه بر نتایج قابل توجه فلسفی و نظری دستاوردهای عملی مهمی نیز در روانکاوی داشته‌باشد، بی‌اهمیت جلوه داد. بعلاوه، نشانه‌شناسی بارت که آنتی‌تزی جمع‌پذیر با ایده‌های سوسوری ارائه می‌دهد، و دریدا که با دغدغه‌های حکیمانه و فلسفی و با رویکرد پدیدارشناختی خاص خود به تلاشی جانکاه و بظاهر مغالطه‌آمیز برای رویارویی با «هیولای زبان» دست می‌زند، براحتمالی از دادگاه احساسی

بویساک تبرئه می‌شوند. بویساک در ادامه این بخش با پیش‌کشیدن چند مسأله مرتبط با مبادی نظری سوسور، نمونه‌هایی از امکانات تازه برای بازاندیشی در آرای او — از جمله نزدیک‌دانستن آنها با رویکردهای داروینیستی — ارائه می‌دهد و در پایان چنین نتیجه می‌گیرد: سوسور باید احیا شود، و این مهم تنها با بازگشت به پیش از کتاب دوره، و غور و واکاوی در دست‌نوشته‌های خود او، و پس از آن در جزوه‌های دانشجویانش، میسر خواهد شد.

بویساک دو پیوست مفید را به کتاب خود می‌افزاید: در پیوست ۱، دست‌نوشته‌های سوسور و طریقه دسترسی به آنها را از منابع مختلف، به‌طور خلاصه فهرست می‌کند؛ و در پیوست ۲، نوزده نمونه قطعه از این دست‌نوشته‌ها را برای مطالعه کردن خواننده با سوسور پیچیده و کمتر دیده‌شده — یعنی سوسور ۱ — می‌آورد. همین پیوست سه‌صفحه‌ای خود شاهی است بر ادعاهای بویساک: ما سوسور را درست شناخته‌ایم، و برای بازشناسی و احیای او لازم است تا به تلاشی مضاعف، و البته شیرین، از نزدیک با او مواجه شویم.

*

اکنون باید به این پرسش پاسخ دهیم که در ترجمه جایگاه کتاب حاضر در مطالعات زبانی، نشانه‌شناختی، و به‌طور خاص سوسورپژوهی ایران چیست. ابتدا بگذارید کتاب‌شناسی سوسور را به زبان فارسی از پیش چشم بگذرانیم:

از کتاب *Cours de linguistique générale* دو ترجمه به زبان فارسی موجود است: دوره زبان‌شناسی عمومی^۱، درس‌های زبان‌شناسی

همگانی^۱. ترجمه نخست که حاصل تلاش استاد ارجمندم آقای دکتر کورش صفوی است، از اقبال بیشتری برخوردار شده است و غالباً برای ارجاع به کتاب دوره از این نسخه استفاده می‌شود (به‌همین دلیل است که ما در کتاب حاضر معادل دوره زبان‌شناسی عمومی را برای این کتاب برگزیده‌ایم). این نسخه با لحنی شیوا و خوش‌خوان خواننده را در مواجهه با این کتاب کلاسیک و مهم یاری می‌رساند. در مقابل، در ترجمه خانم دکتر خلخال معادل‌های دقیق و پانوشته‌های متعدد برای خواننده جدی بسیار راهگشا خواهد بود. ۱. ترجمه، علاوه بر زندگی‌نامه کوتاه نسخه انتقادی دمانورو، مقاله‌ای از لوی جان کالو را نیز در خود جای داده است. بحث بر سر اینکه از این دو کدام باید ملاک قرار داد، از توان و فرصت این مختصر خارج است. در اینجا تنها می‌توان بگفته بسنده می‌کنم که ترجمه دکتر خلخال بسیار قابل اعتناست. نباید نادیده گرفته شود.

علاوه بر کتاب دوره، از میاز سه هم درباره سوسور، سه کتاب به زبان فارسی ترجمه شده است: فردین دو سوسور^۲ (کالر، ۱۹۷۶)، زبان، سوسور و ویتگنشتاین: چگونه می‌توان با او صحبت کرد؟^۳ (هریس، ۱۹۸۸) و سوسور: نشانه‌ها، نظام و اختیاری بودن^۴ (هلدکرافت، ۱۹۹۱). جانانان کالر که خود زبان‌شناس و نظریه‌پرداز ادبی است در کتاب مختصر خود شرحی جذاب و خواندنی از آرای سوسور به دست داده است. در جای‌جای کتاب با مقایسه تطبیقی ایده‌های او با نظریه‌های افرادی چون زیگموند فروید و امیل دورکیم، زوایای جدیدی از اهمیت آنها را پیش

۱. ترجمه نازیلا خلخال، تهران، ۱۳۷۸، نشر و پژوهش فرزانه روز.

۲. جانانان کالر، ترجمه کورش صفوی، تهران، ۱۳۷۹، نشر هرمس.

۳. جانانان کالر، ترجمه کورش صفوی، تهران، ۱۳۷۹، نشر هرمس.

۴. دیوید هلدکرافت، ترجمه سپیده عبدالکریمی، تهران، ۱۳۹۱، نشر علمی.

چشم خواننده می‌گشاید. روی هریس، شارح ارشد آرای سوسور به‌زبان انگلیسی، در اثر درخشان خود ده موضوع اساسی پیرامون زبان را در دیدگاه‌های سوسور و ویتگنشتاین به‌سبکی موازی مورد کنکاش قرار می‌دهد. او در این تلاش، نزدیکی‌های قابل توجهی میان اندیشه‌های پدر علم زبان‌شناسی نوین (سوسور) و فیلسوف بزرگ قرن بیستم (ویتگنشتاین) کشف می‌کند. دیوید هلدکرافت فیلسوف، که علاقه خاصی به سوسور دارد، در کتاب خود سعی می‌کند تا با تمرکز بر چند مفهوم کلیدی در اندیشه سوسور، بر قالبی نو شرحی به‌دست دهد که بتواند جنبه‌های فلسفی آرای او را برای خواننده آشکار سازد. مترجمان این سه اثر، یعنی دکتر صفوی، دکتر فقیه و دکتر عبدالکریمی، چه در انتخاب کتاب و چه در ترجمه آنها به‌زبان فارسی هوشم‌دانه عمل کرده‌اند.

با اینکه ما در مجموعه کتاب‌شناسی نسبتاً مفیدی از سوسور به‌زبان فارسی در اختیار داریم، اما به توجه به ملاحظات جدید، این آثار برای شناخت امروزی آرای او کفایت نمی‌کنند. بدنه اساسی اینجاست که همه این کتاب‌ها — حتی کتاب هریس — «منها» به‌دره نوشته شده‌اند. طبق آنچه پیش‌تر در همین پیش‌گفتار ذکر شد و توضیح داده شد، مفضل در متن کتاب حاضر بدان پرداخته می‌شود، تصویری که کتاب درره از سوسور برای یکصد سال اندیشه در باب زبان ترسیم کرده، اگر نگوییم تمام جاهای، تا اندازه‌ای مخدوش است. اکنون با گذشت این همه سال، در پی کشف دست‌نوشته‌هایی تازه از سوسور در سال ۱۹۹۶، توجه فضای پژوهشی فرانسوی و انگلیسی‌زبان بار دیگر به سوسور جلب شده است. تلاش‌های تازه با تدوین مجموعه‌ای از دست‌نوشته‌های سوسور در سال ۲۰۰۲ و ترجمه آنها به‌زبان انگلیسی در سال ۲۰۰۶، و نیز با نوشتن زندگی‌نامه دوجلدی سوسور (به‌دست مهیا کیهانو) در سال ۲۰۰۸، آغاز شده است. در این شرایط، کتاب بویساک

(۲۰۱۰) نخستین کتاب تألیفی است که سوسور دست‌نوشته‌ها و آموزه‌ها را به تصویر می‌کشد. این کتاب گرچه به سبک و سیاقی مقدماتی و معرفی‌گون نوشته شده‌است، با این حال می‌تواند افق‌های تازه‌ای را در باب زبان و فلسفه نشانه‌ها برای فضای فکری کشور ما ترسیم کند.

در این میان نکته دیگری نیز دخیل است: غالب فضای آکادمیک زبان‌شناسی کشور ما که با حفظ فاصله در سایه سنت آکادمیک انگلوساکسونی پیش می‌رود، در سال‌های اخیر رویکردی نفی‌گرانه و سرسری نسبت به سوسور — این نقطه عزیمت زبان‌شناسی — اتخاذ کرده‌است. برخی افراد در شاخه‌های مختلف این رشته، با تقلیل دادن کل آرای سوسور به چند گزاره در باب تقابل‌های هم‌زمانی/درون‌زبانی، لانگ/پارول و دال/مدلول، آنها را بی‌ارزش، ابتدایی و تاریخ‌گرفته می‌دهند و بی‌محابا نفی‌شان می‌کنند. در این شرایط چه خوب است با نیر این فرصت پیش آمده برای بازاندیشی گسترده در مبادی علم ناگزیر زبان‌شناسی استفاده کنیم و با کنکاشی دقیق‌تر به محتوای نظری این علم — دست‌کم نزد خودمان — غنا بخشیم. امیدوارم ترجمه کتاب حاضر بتواند به عنوان نخستین گام در شناخت مبادی فکری سوسور پرسشگر و پیچیده، کارگزار باشد. بهیناً گام بعدی و اساسی در این راه، ترجمه دست‌نوشته‌های سوسور به زبان فارسی است.

*

پانوشته‌های متن کتاب حاضر همگی از مترجم‌اند. عبارات داخل کروشه نیز، به‌غیر از بخش پیوست ۲، توسط مترجم به‌متن افزوده شده‌اند.^۱

*

۱. در ضمن، بدون نادیده گرفتن تلاش دست‌اندرکاران انتشارات و با احترام به رسم‌الخط منتخب ناشر، اشاره به این نکته را لازم می‌دانم که متن چاپ‌شده از رسم‌الخط مترجم پیروی نمی‌کند.

در اینجا بر خود لازم می‌بینم تا از تمام عزیزانی که مرا در به‌انجام رساندن این ترجمه یاری رسانده‌اند، قدردانی کنم: نخست از استادم، دکتر کورش صفوی، که در انتخاب این کتاب و شروع به کار ترجمه آن مرا راهنمایی کردند، سپاس‌گزاری می‌کنم. از دکتر محمد مهدی اردبیلی که همچون رفیقی دلسوز، در مراحل مختلف این نخستین تجربه پشوانه‌ام بود و از هیچ کمکی دریغ نکرد، و همچنین از اندیشمند گرمی، جناب آقای بهمن حریز که بزرگوارانه مرا تحت حمایت خود قرار دادند، بسیار ممنونم. علاوه بر اینها، لازم می‌بینم که مراتب قدردانی‌ام را از آقایان مصطفی شاکری، ناصر شاکری، به‌خاطر دلگرمی‌ها و پی‌جویی‌هایشان ابراز دارم. اما سپاس ویژه‌ام را انتشار این دو کس می‌کنم: نخست همسر عزیزم، صدیقه سرابی، که ورای منیستی گرم و عاشقانه‌اش، در تمامی لحظات این راه همراه فکری‌ام بود و با نظرات عالمانه‌اش تاریکی‌ها را روشن و سختی‌ها را آسان گردانید، و در بازخوانی جمله به‌جمله متن یاری‌ام رساند؛ و دیگری، دوست فیلسوف و گرانمایه‌ام، سعید عود قربانی‌نژاد، که در طول سال‌ها دوستی‌اش اندیشیدن را به‌من آه‌خاست، حمای زبان و اندیشه‌های سوسور را پیش چشم نمایان ساخت، و این را نیز با خواندن موشکافانه سطر به‌سطر ترجمه کتاب حاضر به‌یاری‌ام شتافت. سرانجام، از دکتر مهدی پارسا که علاوه بر راهنمایی‌هایش، مسئولیت بازبینی نهایی بی‌انتشار این کتاب را متحمل شد، سپاس‌گزاری می‌کنم.

برای این نخستین تجربه ترجمه، وجود کاستی‌ها و کژروی‌ها دور از انتظار نخواهد بود. من با قبول مسئولیت هر گونه کاستی در این متن، از خوانندگان عزیز این اثر می‌خواهم تا با گوشزد کردن نظرات و انتقادات خود، یاری‌ام دهند و مرا از اهمال‌هایم آگاه سازند.

پیش‌گفتار

کرانه‌ترین توضیحی که می‌توان در یک فرهنگ‌واژگان از مدخل «فردینان دو سوسور» یافت، چنین خواهد بود: زبان‌شناس سوییسی (۱۸۵۷-۱۹۱۳)، متخصص زبان‌های هندواروپایی، نویسنده کتاب [دوره زبان‌شناسی، موم، ۱۹۱۶]، الهام‌بخش ساختارگرایی (یکی از مکتب‌های فکری قرن بیستم).

در مقاله‌های دانش‌نامه‌ای، به حرثیات بیشتری اشاره می‌شود: فردینان دو سوسور در ژنو به دنیا آمد. در لایپزگ، وین و پاریس به تحصیل در رشته زبان‌شناسی تاریخی پرداخت. در دانشگاه‌های پاریس و ژنو تدریس کرد و تعداد انگشت‌شماری رساله و مقاله درباره زبان‌شناسی هندواروپایی منتشر نمود. این نکته نیز از قلم نمی‌افتد که دوره زبان‌شناسی عمومی (۱۹۱۶) سوسور، یادداشت‌های دانشجویان او بین سال‌های ۱۹۰۶ تا ۱۹۱۱ است که پس از مرگ او، به دست دو تن از همکارانش تدوین و پیرایش شده است. در ادامه به اهمیت آرای او به عنوان خاستگاه جنبش‌های نشانه‌شناسی^۳ و ساختارگرایی اشاره می‌شود؛ جنبش‌هایی که به زمینه‌های فکری انسان‌شناسی قرن بیستم، مخصوصاً در اروپا، شکل بخشیدند. در پایان نیز چند مفهوم کلیدی او که هم بسیار تأثیرگذارند و هم بحث‌برانگیز، فهرست می‌شوند:

1. Ferdinand de Saussure

2. Cours de linguistique générale

3. semiology

اصل اساسی اختیاری بودن^۱ نشانه‌های زبانی، تمیز «دال»^۲ و «مدلول»^۳ به عنوان اجزای مرکب آن نشانه‌ها، جدا کردن در زمانی^۴ و هم‌زمانی^۵ از هم، و تقابل بین لانگ^۶ (زبان به مثابه یک نظام) و پارول^۷ (زبانی که به کار می‌رود). سوسور به کمک بازتعریف این دو واژه فرانسوی و بکار بستن نشانه‌شناسی به مثابه علمی نظام‌مند، در صدد تأسیس علم زبان‌شناسی رمی‌آید. اما این توضیحات مختصر، تنها می‌تواند نوک قله «کوه یخ» سوسور را را نشان دهد. ما باز نماییم.^۸

اینکه خود سوسور هیچ رساله‌ای برای تشریح ایده‌هایش در باب زبان و زبان‌شناسی منتشر نکرده‌است، ابهامات بسیاری پیش می‌نهد. در حالی که نوشته‌های او درباره جنبه‌های گوناگون زبان‌های هندواروپایی بسیار روشن‌اند و بخوبی به بهره‌گیری از شاخه علمی از مطالعات زبانی جای می‌گیرند، یادداشت‌های مهم و نابینا ناقص دانشجویانش در کنار دست نوشته‌های نیمه کاره‌ای که از خرد او بر جای مانده‌است، بسیار تجربی و حتی گاهی شلخته و متناقض هستند. این همه شواهدی هستند از اندیشه‌هایی ژرف و ماندگار در باب سرشت زبان و پیریزی زبان‌شناسی به مثابه یک علم؛ اندیشه‌هایی که پیش از رسیدن به نتیجه متوقف شدند. همین توقف سبب شد تا درهای تفسیر بر اندیشه‌های سوسور گشوده بماند و گنجینه پرباری از رساله‌های تفسیری فراهم آید. ما سعی می‌کنیم ایده‌های سوسور را از طریق بحث و جدل‌های ایدئولوژیک درک کرده‌ایم که در آنها

1. arbitrariness

2. signifier

3. signified

4. diachrony

5. synchrony

6. langue

7. parole

۸. این اصطلاح در زبان‌های لاتینی، به این واقعیت اشاره دارد که بیش از ۷۵ درصد کوه یخ معلق بر روی آب، پایین‌تر از سطح آب قرار می‌گیرد و از دید ناظر بیرون آب پنهان می‌ماند. آن چیز که ناظر می‌بیند، تنها نوک قله است.

هر طرف تمایل دارد بحث را بر پایه متونی غامض و پراکنده پیش برد. دانشجویانی که درگیر چنین مباحثی هستند و در برخورد با متون انتقادی جدید، با اشاراتی بی‌شمار به‌ایده‌ها و الگوهای سوسور درباره سرشت زبان سر و کله می‌زنند، عموماً به‌گونه‌ای از سرگستگی دچار می‌شوند.

ما در این کتاب نمی‌خواهیم با این مواجهات غالباً بی‌سرانجام همراه شویم، بلکه هدف ما دستیابی به‌درکی روشن از مسائلی است که سوسور در تلاش سرسخته‌اش برای دست و پنجه نرم‌کردن با معمای زبان طبیعی با آنها مواجه بود: زبان طبیعی؛ پدیده‌ای که برای او، وابسته به‌دیدگاه اتنانه‌ای نیل به‌آن، هم ثابت بود و هم بی‌ثبات، هم اختیاری بود و هم اجباری، هم عقلانی بود هم غیرعقلانی.

حرفه اصلی سوسور در محیط دانشگاهی، تدریس زبان‌های هندو-اروپایی باستان بود. همه را به‌خوبی می‌شناختند. تأملات او درباره سرشت زبان و متعاقباً درباره اینکه زبان‌شناسی باید چگونه علمی باشد، در بیشتر سال‌های عمرش به‌صورت یک مسأله شخصی باقی ماند، و گاهی هم با تعداد محدودی از دوستان و همکارانش مطرح‌شان ساخت. او از سال ۱۸۹۱ در دانشگاه ژنو در مقام استاد تاریخ تطبیقی زبان‌های هندواروپایی مشغول به‌کار شده بود. تنها هفت سال پیش از مرگش، یعنی در سال ۱۹۰۶ بود که به‌تدریس پذیرفت تا یک سال در میان، دوره‌های زبان‌شناسی عمومی را در این دانشگاه تدریس کند. این دوره‌های زبان‌شناسی عمومی، سوسور را واداشت تا ایده‌های خود را در قالبی آموزشی تدوین کند. او در هر دوره، یعنی ۱۹۰۶-۱۹۰۷، ۱۹۰۸-۱۹۰۹ و ۱۹۱۰-۱۹۱۱، مباحث را به‌شکلی متفاوت تنظیم کرد. تعداد کمی دانشجوی - حداکثر ده دوازده نفر - در این دوره‌ها شرکت می‌کردند، اما همین تعداد کم، بسیار کوشا بودند و یادداشت‌های مفصلی برداشتند که

غالباً کلمه به کلمه آموزه‌های استاد در آنها پیاده شده بود. بعدها یکی از این دانشجویان در خاطراتش می‌گوید که سوسور استادی جذاب و گیرا بود، که به جای روخوانی از روی نوشته‌های آماده شده برای کلاس، می‌خواست افکارش را، که در حین سخن گفتن شکل می‌گرفت، برای ما ملموس سازد. در این دوره‌ها، یادداشت‌هایی شلخته روی تکه کاغذهایی پراکنده و بدون تاریخ، تنها مدارکی هستند که از خود سوسور باقی مانده‌اند.

در آن روزها تکنولوژی کمی پیش‌تر رفته بود، نوارهای فیلم‌برداری - شده از این دوره - خود از گرانبهاترین گنجینه‌ها محسوب می‌شدند. اما در دوران پیش-الکترونیک، اطلاعات با قلم بر صفحات دفترچه‌ها ثبت می‌شد و توضیحات و طایعاتی روشن‌گر با تکه گچ بر تخته سیاه. از بخت خوش ما، امیل کنستانتین^۱ یکی از دانشجویان وظیفه‌شناس سوسور، دقیق‌ترین نقل قول‌ها را از این دوره فراهم آورده است. ما در این نوشته‌ها با نمایی منحصر به فرد از سوسور در مقام یک آموزگار، با سبک آموزشی او، و از همه مهم‌تر با ایده‌های او در باب زبان در آخرین سال‌های زندگی‌اش رو به‌رو می‌شویم. از این رو، به همین کار برای آنان که در آرای سوسور به سردرگمی رسیده‌اند، این است که مستقیماً با متنی دست اول رو در رو شوند و با گوش سپردن به حرف‌های این آمرزگار، به‌دکی اولیه از نکته‌های اساسی روش و ایده‌های او نایل آیند. بخش بزرگ‌تری از نیمکت این کلاس می‌نشاند و سعی دارد با دنبال کردن استدلال‌های سوسور و مثال‌های فراوان او در تأیید آنها، فضای دوره سوم را برای ما بازسازی کند. بخش دوم فلش‌بکی است که از به‌دنیا آمدن و تحصیل او در ژنو تا سفرش به خارج از کشور برای تحصیل رشته زبان‌های هندواروپایی در

دانشگاه‌های آلمان و فرانسه، برای ما روایت می‌کند. ما در این بخش به اطلاعات مفیدی از پیشینه خانوادگی سوسور، و دلبستگی‌ها و دستاوردهای اولیه او برمی‌خوریم، که در خلال آنها نشانه‌هایی از مواضع نظری سوسور بزرگسال را مشاهده می‌کنیم، و بینشی سودمند و جذاب از شخصیت او به‌دست می‌آوریم. علاوه بر این، با زندگی فکری سوسور جوان نیز آشنا می‌شویم. این بخش و بخش بعدی به کمک زندگی‌نامه تازه منتشرشده‌ای از سوسور نوین شده‌است. این متن اطلاعات بسیار سودمندی از زندگی او در دوران جوانی و دانشجویی در اختیار ما می‌گذارد. خواهیم دید که برخی از جنبه‌های این اسناد راه را برای درک بهتر آثار بعدی او و دیدگاه سال‌های پایانی عمرش راجع به زبان، هموار خواهد ساخت.

بخش سوم این قسمت، اختیاری است. ما می‌گذاریم تا در دانشگاه لایپزیگ با سوسور هجده ساله آشنا شویم. این دانشگاه از آن سال‌ها به‌بعد، به‌مرکزی برای پیشرفته‌ترین و نام‌آزادترین پژوهش‌های زبانی بدل شد. در آنجا، فیلولوژیست‌های جوان، انقلابی علمی به‌راه انداخته بودند. دانستن این نکته که زبان‌شناسان آن دوران — دهه‌های پایانی قرن نوزدهم — در چه وضعیتی قرار داشتند، بسیار حائز اهمیت است. از این رو در این بخش باید به‌این پرسش پاسخ دهیم: وقتی در سال ۱۸۸۰ سوسور ۲۳ ساله را یک زبان‌شناس می‌خوانیم، چه منظوری داریم؟ از سوی دیگر، به‌جنگ آوردن ایده‌های اساسی سوسور، بدون آگاهی از آن پیش‌زمینه فکری که وی در برابرش قد علم می‌کند، امری تقریباً ناممکن می‌نماید. پس در این بخش با ذهن جسورانه سوسور، اشتیاقش برای شکستن جریان حاکم، و اندیشه ضدسننتی‌اش که به‌طور همزمان آثار فاخر علمی برای همان جریان‌ها تولید می‌کند، آشنا می‌شویم.

در بخش چهارم با سوسور وارد پاریس می‌شویم؛ جایی که او در

۲۴ سالگی حرفه دانشگاهی خود را در دل یکی از پرجنب و جوش‌ترین مراکز زبان‌شناسی اروپایی می‌آغازد. اکنون همه او را یک نابغه می‌دانند: در دانشگاه سوربن به تدریس مشغول است و مسؤولیت‌های سنگینی از طرف انجمن زبان‌شناسی پاریس^۱ به او محول می‌شود. سوسور ده سال تمام را به شرکت در بحث‌های زبانی می‌گذراند و فرصت‌های فراوانی برای تبادل نظر با شارحین دست اول ایده‌های زبان‌شناختی عصر خود بدست می‌آورد. در همین دوران است که او به برخی از دیدگاه‌های نوآورانه خود در باب سرشت زبان و بنیان‌های علمی ضروری برای زبان‌شناسی شکل می‌بخشد. او اغلب این دیدگاه‌ها را یا برای خود نگاه می‌دارد، یا با گروه محدودی از دوستان و همکاران خود در میان می‌گذارد. در این حین، هر چه پیش می‌رود، هجمه پرسش‌های سبقت را از پاسخ‌ها می‌رباید، تا جایی که گزاره‌های قطعی آن قدر کم می‌شوند که دیگر امکان باهم‌آیی آنها برای رسیدن به یک نظریه منسجم منتفی می‌شود. سوسور با رسیدن به سی و چهارمین سالروز تولدش، به زادگاه علمی خود، یعنی دانشگاه ژنو، بازمی‌گردد. او با تدریس زبان‌های رمانس و آلمانی در این دانشگاه و درگیر شدن با چند پژوهش جدید، کم‌کم می‌تواند به تدریس خود را بپرواند. او تنها زمانی تلاش خود را معطوف به دوره‌های زبان‌شناسی عمومی ساخت که دیگر به سن پنجاه سالگی رسیده بود. در این زمان، بخش، با اشاره‌ای مختصر به جلسه جمع‌بندی سومین دوره، به همان نقطه‌ای می‌رسیم که بررسی زندگی سوسور را از آنجا آغاز کرده بودیم. متأسفانه از اینجا به بعد، دیگر این مرد سرگشته را به حال خود رها می‌کنیم؛ مرد آشکارا بیماری که افسوس ناتوانی‌اش در به‌بارنشانیدن کلیت برنامه‌ای که در نظر

داشت، همواره با او باقی خواهد ماند.

هدف ما در بخش‌های پنجم، ششم و هفتم، ارائه ایده‌های بنیادین سوسور راجع به زبان، در قالب مقاله‌هایی است که هر کدام بترتیب بر مفاهیم کلیدی نظام، نشانه و تاریخ تمرکز دارند. ما استدلال‌های سوسور را، که برآمده از تجارب گسترده‌اش از برخورد با زبان‌های گوناگون است، دنبال خواهیم کرد. برای چنین کاری، تلاش می‌کنیم تا تمامی مفهوم‌هایی که با میراث فکری او روبرو شده‌اند را روشن سازیم و آنها را در قالب تقابل‌هایی از قبیل لانگ/پارول، دال/میلوا، هم‌زمانی/دورزمانی و دیگر اصطلاحات مرتبط با این تقابل‌های دوتایی، توضیح دهیم. برای این منظور، به جای آنکه بر کتاب چاپ‌شده پس از مرگش، که بیشتر آن به کمک مدارک غیرمستقیم نوشته شده است، تکیه کنیم، دست‌نوشته‌های گردآوری‌شده و تاریخ‌نگاری‌شده خود سوسور را اساس کار قرار می‌دهیم. در اینجا ضرورتاً بین این دو گونه اصطلاح تمایز می‌گذاریم: اصطلاحاتی که خود سوسور، با هدف بنانهادن زبان‌شناسی بر مفاهیمی جدید و روشن، ابداع یا بازتعریف می‌کند، و اصطلاحاتی که او آنها را در معنای معمول و غالباً هم به کار می‌بندد. مفاهیم بنیادینی را که در بخش اول به آنها برخورد می‌کنیم، این بار به شکل نظام‌مندتری بررسی می‌کنیم تا زمینه فکری گسترده‌تری از آن‌ها پیش روی خواننده قرار دهیم. خواهیم دید که نارضایتی سوسور از نظریه‌های غالب زمان خود، چگونه به‌ظهور این مفاهیم جدید می‌انجامد. آن گاه این پرسش را پیش می‌نهیم که آیا پس از یک قرن کشفیات علمی و پیشرفت در پژوهش‌های زبان‌شناختی، آرای سوسور هنوز محلی از اعراب دارند یا خیر. تمرکز بخش هشتم بر کتابی است که سه سال پس از مرگ سوسور، به نام او منتشر شد. این کتاب که در واقع برداشت‌های ذهنی آخرین مخاطبانش از افکار او بود، چه خوب و چه بد، به عنوان مخزن اصلی

اندیشه‌های او شناخته‌شد. فهمیدن اینکه ویراستاران چگونه این کتاب را تدوین کرده‌اند، به چه گزینش‌هایی دست زده‌اند، و حاصل کار تا چه حد مورد تأیید آشنایان سوسور قرار گرفته‌است، حائز اهمیت می‌باشد. این همان کتابی است که میراث فکری او را شکل بخشیده‌است و به همین دلیل باید آن را بدقت و ارسیم تا خاستگاه آنچه را که با دگردیسی و تغییر سرنوشت ایده‌های او، آنها را در اختیار پیروان، شارحان و منتقدین مواضع نظری سوسور قرار داده‌است، بازاییم.

در بخش نهم، توضیح مختصری درباره مفهوم سوسوریسم، یعنی پیکره‌داری زبانی با حتی ایدئولوژی‌ای که به سوسور نسبت می‌دهند، ارائه می‌دهیم. اما است که پس از این بخش، دیگر از سوسور برای خواننده ابهام‌زدایی شده‌است و دریافته‌باشد که بینش زبانی مردی که با تردید فراوان درباره چیستی و سرشت زبان، حاضر به انتشار هیچ مطلبی در طول حیاتش نشد، چگونه او را به‌پدر پارادایم فکری قدرتمند و بحث‌برانگیز «ساختارگرایی» مبدل می‌کند و آرایش را به فراسوی قلمرو جستارهای زبانی بسط می‌دهد. در بخش سیم یانی، با بازگشت به این مطلب که سرگشتگی سوسور شاهدهی است بر تکرار برای آخرین بار به بحث تکمیل‌نشده او نگاهی می‌اندازیم و این رسوع را پیش می‌کشیم که آیا پرسش‌هایی که او مطرح می‌سازد و شکل‌هایی تجربی که در بیست سال پایانی عمرش به‌پروژه زبانی خود می‌دهد، بری دانشجویان زبان‌شناسی یک قرن بعد هم حائز اهمیت و قابل طرح است یا خیر.

در پایان باید تصریح کنم که هدف این کتاب نه اشاعه سوسوریسم است و نه واسازی^۱ انتقادی نظریه بالقوه‌ای که بر اساس کلاس درس

سوسور تدوین شده‌است. بلکه هدف، درک خاستگاه و معنای مفاهیم و ایده‌های مسأله‌سازی است که او در باب سرشت زبان و نیز به‌منظور پی‌ریزی علم نشانه‌ها مطرح ساخته‌است. از آنجایی که اصطلاحات سوسور بخشی از معرفت‌شناسی رایج در گفتمان علمی معاصر را شکل بخشیده است، تلاش برای روشن‌سازی معنای اصلی آنها درست به‌اندازهٔ دریافتن فواید و محدودیت‌هایشان، حائز اهمیت است. برای نیل به این هدف باید بتوانیم این دو دام بگریزیم: یکی در نظر گرفتن سوسور به‌مثابهٔ مردی پوشالی که دیدگاهی انتزاعی، صورت‌گرایانه و ایستا از زبان بر ساخته‌است؛ دیگری برخورد با سوسور به‌عنوان چهره‌ای مقدس — چیزی شبیه به آیینستاین زبان‌شناسی — درست بر خلاف رویهٔ خودارزیابی فروتنانه و واقع‌گرایانه‌ای که در نوشته‌های او به چشم می‌خورند. با این حال، نمی‌توان این واقعیت را انکار کرد که اندیشه‌های او در باب زبان و نشانه‌شناسی به‌گونه‌ای بوده که تا به‌امروزه در روشنگر و برانگیزنده باقی مانده‌است.

همچنین دو متن را به‌پایان کتاب پیوسته کردیم: اولی خلاصه‌ای است از یک قرن مطالعات سوسوری برای خوانندگانی که می‌خواهند جستار خود را تا بررسی دست‌نوشته‌های اصلی سوسور و آثار انتقادی مهمی که به‌رویکرد او اختصاص یافته‌است، پیش ببرند؛ دومی نیز مجموعهٔ متن‌های ترجمه‌شده‌ای است از یادداشت‌های شخصی سوسور. پیوست دوم به‌خواننده کمک می‌کند تا به‌درکی عمیق‌تر از روش اندیشیدن او دست یابد و از چگونگی برجای ماندن میراث نوشتاری او برای ما آگاه شود.